

УДК 599.735.3 *Capreolus*: 591.471.4

Ткачук Ю. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ КОЗУЛІ (*CAPREOLUS CAPREOLUS*) В БУКОВИНСЬКИХ ЛІСАХ

Вступ

Європейська козуля є аборигенним видом теріофауни Буковини і в історичний час ніколи не зникла з її території. Натомість, в останнє десятиріччя стало спостерігатися скорочення поголів'я зазначеного виду наряду з формуванням польового екотипу. Для з'ясування причин цього явища та пошуків загальних закономірностей динаміки чисельності козулі у Чернівецькій обл. було проаналізовано результати обліку та господарського використання її поголів'я у 1962–1999 рр.

Матеріал і методика досліджень

У різні роки в мисливських угіддях Буковини (717,7 тис. га) облік проводили на площі 180–186 тис. га з подальшою екстраполяцією на територію, зайняту козулею. З 1992 г. у проведенні обліків у мисливських господарствах Чернівецької обл. ради УТМР приймав участь і автор. Відповідно до кліматичних умов, облік проводили методом шумового прогону або методом подвійного картування слідів.

Результати досліджень та їх обговорення

У повоєнні роки в Карпатах спостерігалось суттєве зниження чисельності копитних, що було обумовлено їх майже необмеженим вилученням. Окрім того, до 1960 р. тут здійснювалася найбільш масштабна лісозаготівля, яка обумовила сучасну вікову і породну структуру лісів. Вирубка букових, грабових лісів та відновлення лісовкритої площі за рахунок шпилькових порід погіршили умови існування всіх оленів. Зараз ліси, яким виповнилось 40–70 років, займають понад 50 % держлісфонду. Хоча вони і є основними біотопами козулі в Карпатах, через зімкнутість крон в них слабо розвинутий підлісок і існує дефіцит зимових кормів. Відомо, що старіння лісу, заміна листяних порід шпильковими негативно впливають на чисельність і щільність населення козулі [3].

Після прийняття у 1959 р. Радою Міністрів постанови “Про заходи щодо поліпшення ведення мисливського господарства в УРСР”, розпочато наведення порядку у користуванні мисливськими ресурсами. Передбачалися обмеження термінів полювання, відстріл хижаків, закріплення угідь за окремими колективами, створення державних мисливських господарств. Завдяки обліку мисливських тварин 1962 р. встановлено, що в карпатському регіоні (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька обл.) мешкає 12173 особини козулі. З цієї кількості на Буковині обліковано 2601 особин (21,4%). Зазначене поголів'я у подальшому стало точкою відліку і подальшого порівняння.

Поголів'я козулі завжди потерпало від хижих звірів. Запроваджуючи у практику надбання європейського мисливствознавства, поряд із винищення вовків і установлення за це спеціальних премій, у 1958–1965 рр. особливо небезпечним хижаком на Україні було визнано лисицю. Її видобуток дозволявся у будь-який сезон і будь-якими засобами, хоча попередній досвід засвідчив сумнівну ефективність цього заходу. Зокрема, боротьба з лисицею у 1927 р. (за допомогою стрихніну) у прилеглих до Кримського державного заповідника районах, не дала очікуваного результату. Зростання поголів'я козулі на тлі високої чисельності лисиці дало змогу зробити висновок про перевищену оцінку його негативного впливу на ресурси козулі і припинити винищення лисиць [1].

Важливе значення для відновлення поголів'я всіх мисливських тварин мало прийняття в 1972 р. Радою Міністрів УРСР постанови “Про заходи по розширенню мережі державних заповідників і поліпшенню заповідної справи”, після чого в регіоні було створено багато заказників і Карпатський державний заповідник (1968 р.). Всі ці міри сприяли зростанню чисельності козулі взагалі і на Буковині (рис. 1).

Упродовж 1965/94 рр. в буковинських лісах стало відбуватися неухильне зростання чисельності козулі, яке переривалося лише у роки з несприятливими кліматичними умовами. Таке явище спостерігалось у багатьох частинах ареалу зазначеного виду і неодноразово мало місце у Карпатах, зокрема у 1963/64 рр., коли тут спостерігалася холодна сніжна зима і затяжна весна, у 1964/65, 1984/85 рр. під час дуже холодної зимової погоди, яка охопила всю Європу, і в інші роки.

У 1964/65 р. у Карпатах зареєстрована дуже низька середньозимова температура повітря, яка становила $-23,8^{\circ}\text{C}$. Це сприяло загибелі певної кількості тварин, але ситуація вирівнялася і буковинське угруповання козулі продовжувало зростати. Взимку 1995/96 рр. у Карпатах спостерігалася дуже несприятлива погода з високим сніговим покривом, сильними морозами, які тривали до березня включно.

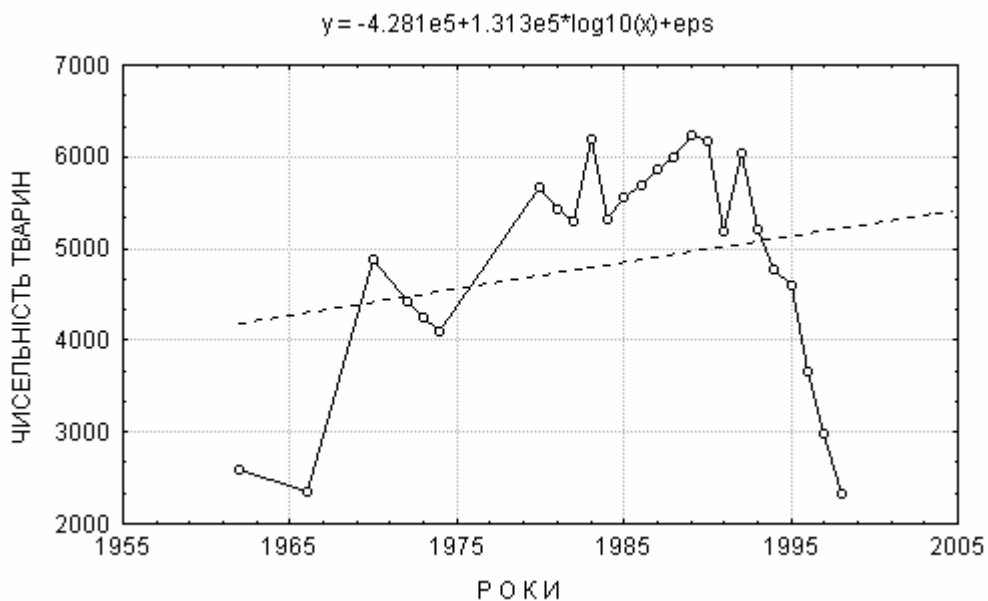

Рис. 1. Динаміка чисельності європейської козулі на Буковині.

Це спричинило загибель великої кількості копитних: зареєстровано смерть 556 козуль, з яких 300 (53,96% від всіх втрат карпатського поголів'я) загинуло на Буковині. Основною причиною цього було виснаження тварин. Високий сніговий покрив обмежив міграційні можливості козуль, і переважне харчування низькокалорійною хвою ялини призвело до загибелі тварин від голоду.

Ліцензійне використання ресурсів козулі у Чернівецькій обл. після реорганізації мисливського господарства розпочато у 1964 р., і становило близько 2,0–2,5 % на рік [2]. Навіть у поєднанні з браконьєрством, яке існувало завжди, воно не перешкоджало зростанню чисельності цього виду копитних. Виключно благоприємними для розвитку буковинського угруповання козулі були 1983 і 1992 рр., коли воно збільшилася на, відповідно, 17,0 і 16,1 %. В інші роки цей показник був незначним і коливався між 2,2 і 4,5 % на рік, що не відповідає відтворювальній здатності поголів'я, а є наслідком незаконного надмірного полювання.

Після отримання Україною незалежності, що, окрім політичного успіху, призвело до появи великої кількості безробітних людей, зростання рівня злочинності, поширення незареєстрованої вогнепальної нарізної зброї тощо, значно посилюється негативний вплив браконьєрства на угруповання всіх копитних. При незначному офіційному вилученні (0,5–3,0 %) ресурсів козулі, упродовж 1993/99 рр. її чисельність в Буковині щорічно скорочувалась на $14,5 \pm 3,0$ %. А у останні роки це прийняло катастрофічні розміри і зараз кількість тварин зазначеного виду у Чернівецькій обл. не перевищує 2000 і є меншою, ніж у 1961 р.

Попри оптимістичний нахил лінії регресії (рис. 1), буковинське угруповання козулі зараз перебуває в депресивній фазі, головною причиною якої є незаконне вилучення тої кількості тварин, яка перевищує щорічний приріст чисельності.

Подяка. Проведенню дослідження сприяли матеріали Головного управління мисливського господарства Держкомлісу України, зібрані у попередні роки С. В. Болденковим, за що висловлюю йому щиро вдячність.

Література

1. Северцов С. А. Об учёте крупной дичи в Крымском государственном заповеднике // Охотник – 1928. – № 1. – С. 18–19. 2. Татаринев К.А. Фауна хребетных заходов Украины. – Львів: Вид-во ЛДУ. – 1973. – 257 с. 3. Feineis F. Das Bayerische Forstamt Burgebrach // Ein Naturverjüngungsbetrieb trotz Rehwild. Allg. Forstz. – 1987. – 42. – № 19. – S. 481–483, 486–488.

Summary

Features of the dynamics of the European deer (*Capreolus capreolus*) in the Bukovina forest. — Tkachuk Yu. B. — General results of the investigation of deer number dynamics in Chernivtsi Region are presented. Main factors that caused the number decrease are analysed. The most important factor is illegal hunting resulting in the exceeding of game withdrawal over the annual population increase, which is $14,5 \pm 3,0\%$. At present, population of this species in Bukovina makes 2000 animals that is less than 1962.